

met die kleine Engelse en Amerikaanse groepen geïntroduceerd had. De tekst werd voortdurend minder belangrijk; het kwam meer op de acteur aan, en op wat die met zijn lichaam kon overbrengen. Toen die houvast van 'toneel zoals dat nu eenmaal altijd was' verdween, zocht je een nieuw houvast en merkte je dat dat alleen nog je eigen reacties konden zijn. Ik oriënteerde me ook wel op wat ik ooit over Goethes regels voor de criticus gelezen had, alhoewel mijn interpretatie daarvan beïnvloed kan zijn door wat Brecht erop aan te merken had. Het werd: eerst zonder vooringenomenheid waarnemen, ook de eigen reacties. Vervolgens je afvragen wat je waarom wel of niet boeide/overtuigde: hebben regisseurs en spelers waargemaakt wat zij beoogden? Pas als je daar een antwoord op hebt, hun prestatie op zich beoordeeld, kun je komen tot de vraag of wat zij beoogden overeen komt met wat de schrijver beoogd had. Je moet hen hun eigen interpretatie gunnen."

Waren er dan geen "algemene", "objectieve" normen?

"Objectiviteit bestaat immers niet. Je objectieveert in zekere zin omdat je gaat argumenteren. Bovendien komt er nog bij dat hoe meer je jonge spelers gaat opzoeken en met ze praat, je ze op den duur meer gaat verdedigen dan bekritisieren. Ik heb altijd een soort wantrouwen tegenover mezelf gehad. Ik ben altijd huiverig geweest om mezelf deskundig te achten voor wat er op het toneel gebeurde, want naarmate ik meer zag, kreeg ik de indruk dat ik er minder van wist. En niet dat ik me op de vlakke wilde houden, maar dan kom je er niet zo gauw toe om iets te veroordelen. Want het boeide me altijd. Ook als ik het niet begreep of niet wist wat ze nu eigenlijk aan het doen waren. Ik ben trouwens ook altijd een beetje huiverig geweest om mezelf criticus te noemen. Da's zo hoogdravend. Ik ben hoogstens iemand die poogt te verklaren en toe te lichten en te zeggen waarom het mooi is. Recensent lijkt me een beter woord. Meer bespreken dan bekritisieren."

Hebt u binnen het uitgebreide theaterveld bepaalde voorkeuren gehad?

"Ik ben altijd het meest geraakt als ik zie dat mensen geloven in wat ze doen en dat hangt eigenlijk helemaal niet met een bepaald genre samen."

André Rutten heeft in feite over alle vormen van theater geschreven

(ook zelfs over amateur- en studententoneel). Hij had een grote belangstelling voor theaterbeleid en -geschiedenis. Hij reisde heel Nederland af, maar je zag hem ook in Vlaanderen opduiken of in Düsseldorf of Keulen. Toch is zijn interesse vooral gericht naar het werk van nieuwe kleine groepen.

"Ik raakte hoe langer hoe nieuwsgieriger naar die kleine groepen. Want je krijgt zo'n periode dat je denkt: 'dat grote toneel heb ik nu wel gezien'. Later is ook dat weer veranderd."

U zei dat u die mensen uit die kleine groepen ook wilde leren kennen. Was het voor u een noodzaak daar een persoonlijk contact mee te hebben?

"Als ik wat ze deden niet precies kon thuisbrengen, dan dacht ik: 'ik ga eens met ze praten'. Ik was gewoon nieuwsgierig om te weten wat ze probeerden. Jan Joris Lamers zat oorspronkelijk bij het Werkteater, maar had daarnaast nog een groepje met Edwin De Vries. Ze noemden zich het Nieuw Anarchistisch Program. Zij schoven geruisloos tussen podium-met-panel en publiek het zaaltje binnen waar met veel hoofdbrekens gepraat werd over toneel, na de Actie Tomaat en legden met stukjes papier en luciferdoosjes figuren op de vloer. Daar zat ik gefascineerd naar te kijken. Toneel is meer spelen dan erover praten. Daar is het Onafhankelijk Toneel uit voortgekomen waar Jan Joris Lamers zich een paar jaar geleden uit heeft teruggetrokken met zijn Maatschappij Discordia. Toch wel grappig als je van al die dingen de oorsprong gezien hebt."

Gaf het soms problemen als je mensen té goed kende?

"Als je met ze bevriend bent, ben je hoogstens wat voorzichtiger. Maar als je dan kritiek hebt, voel je jezelf verplicht die veel grondiger te argumenteren. Als je iemand niet kent, schrijf je gemakkelijker: 'nou, weg met die man!'"

Een criticus beschikt hoe dan ook over een bepaalde macht. Hoe stond u daartegenover?

"Ik heb er vaak aan getwijfeld of dat wel zo was. Voorstellingen die een goede pers krijgen, lopen daarom nog niet goed en omgekeerd. Ik heb aan die macht steeds getwijfeld en er dus ook weinig rekening mee gehouden. Ik heb altijd de neiging gehad zo positief mogelijk te schrijven. Telkens als er een groep bedreigd

werd, heb ik altijd geprobeerd die juist te pushen. Ik was meer handlanger dan criticus. Ik heb zeker nooit zoiets geschreven als 'die groep verdient geen subsidie'. Ik kan me zelfs niet herinneren ooit gedacht te hebben: 'die groep moet maar weg'. Ik heb wel over theaterbeleid geschreven, maar altijd met het gevoel: 'wat ben ik blij dat ik er niet over hoeft te beslissen.'"

Een opleiding theaterwetenschap bestond nog niet toen u begon te schrijven en in de theaterpraktijk bent u nooit zelf bedrijvig geweest...

"Nee, ik ben altijd de belangstellende buitenstaander geweest."

Waren er buitenlandse critici die voor u als voorbeeld fungeerden?

"Ik las altijd wel graag Melchinger. En Peter Brook formuleert in zijn *The Empty Space* ook een aantal opmerkingen i.v.m. de ideale kritiek en dan zijn er de richtlijnen van Goethe en enkele passages uit Proust; maar verder niets. Want dé criticus met dé duidelijke en afgeronde voorstelling van wat toneel moet zijn, bestaat immers niet."

Hebt u ooit het gevoel gehad zich flagrant vergist te hebben in uw oordeel?

"Jawel, ik kan er niet zo direct voorbeelden van geven. Maar vaak dacht ik, wanneer ik de kritiek van een collega las: 'dat heeft die toch beter gezien of pregnanter verwoord'. Ja, er schiet mij *Wachten op Godot* te binnen, een voorstelling door de groep Theater uit 1954: ik vond het wel schitterend toen ik het zag, maar pas veel later heb ik het gevoel gehad dat ik eindelijk wist hoe dat stuk nu eigenlijk in mekaar zat. In feite ben ik altijd erg voorzichtig geweest in mijn oordeel. Ik ben ook zelden boos geworden, maar dat hangt waarschijnlijk van iemands karakter af..."

(stilte)

"Ik heb altijd zo'n idee dat ik niet zo heel veel zinnigs over toneelkritiek weet te zeggen. Ik kan alleen maar vertellen hoe ik het gedaan heb."

Marianne Van Kerkhoven